

GOVORICE DVOJEZIČNIH LITERARNIH OSEB IZ OSREDNJESLOVENSKEGA IN BENEŠKOSLOVENSKEGA PROSTORA

V prispevku je obravnavan jezikovni izraz sodobnih literarnih besedil iz Beneške Slovenije (*Besiede tele zemlje* 2004) ter jezikovni izraz dela iz osrednjeslovenskega prostora (*Čefurji raus!* 2008). Glede na v izbranih delih opazno težnjo po približevanju resničnosti raziščemo ideološke vidike diskurzivnega oblikovanja literarnega jezika, ki nastaja v različnih okoljih slovenskega jezikovnega prostora.

Ključne besede: jezikovna ideologija, literarni jezik, govorice sodobnih družbenih okolij

Jezikovna ideologija in jezik literarnega diskurza v izboru literarnih del

Pregled literarnih del, zlasti tistih, ki so nastala po letu 2000,¹ je pokazal, da v novjšem obdobju jezik literarnega diskurza opazno zaznamuje težnja po približevanju jezikovnega izraza literarnih oseb vsakdanjim govoricam raznolikih družbenih okolij. Aktualnost raziskovanja slednjih se je povečala v zadnjih desetletjih, ko so intenzivnejši migracijski procesi povzročili spremembe v jezikovnih zemljevidih

¹ V okviru doktorskega študija na Podiplomski šoli ZRC SAZU so bila natančneje pregledana literarna dela avtorjev iz osrednjeslovenskega prostora: *Fužinski bluz* (A. E. Skubic 2001), *Ata je spet pijan* (D. Čater 2002), *Čefurji raus!* (G. Vojnović 2008), *Jugoslavija, moja dežela* (G. Vojnović 2012); dela Slovencev, ki živijo v Italiji: *Tito, amor mijo* (M. Sosič 2005), *Nekje sredi vročine* (E. Sancin 2003), *Burjin čas* (V. Purič 2009), *Besiede tele zemlje* (ur. M. Obit 2004) in dela Slovencev z avstrijske Koroške: *Na konci jezika* (J. Blajs 2002), *Iskanje Nataše* (M. Kuchling 2000), *Angel pozabe* (M. Haderlap 2012). Glede na izbiro jezikovnega izraza – standardni oziroma nestandardni idiom slovenskega ali drugega jezika – so našeta dela zelo raznolika. Pri predstavljanju raznolikosti literarnega jezika, kot ga v različnih družbenih okoljih slovenskega jezikovnega prostora ustvarjajo sodobni avtorji, se pričujoči prispevek osredotoča le na dve od naštetih del.

večine evropskih držav, kamor migranti iz drugih okolij prinašajo različne kulture in jezike (Graf 2004). V središču raziskav, ki odkrivajo pluralizem jezikov (mešanje jezikov, večjezičnost, narečje), najdemo povezavo med »družbeno polifonijo in etnično-kulturno funkcijo«, ki jo raziskovalci literarnega diskurza posebej natančno proučujejo z vidika večjezičnega položaja subsistemskih enot (Strutz 2006: 243),² kot sta literarna diskurza migrantske skupnosti in narodnih manjšin na obmejnih ozemljih (prim. Yildiz 2012).

Nove dimenzije v raziskovanju literarnega jezika in ideoloških predstav, ki se v njem pojavljajo, prinaša sodoben pogled na diskurz, ki na osnovi že navedenih primerov subsistemskih enot dokazuje, da »paradigma enojezičnosti«, ki zagovarja prisotnost rabe le enega »pravega«, tj. maternega jezika, ni edini princip jezikovnega razvoja in rabe. V sodobni predstavi o literarnem jeziku enojezičnost in večjezičnost soobstajata in sta opredeljeni prek medsebojnega stika in napetosti (Yildiz 2012). Tezo o soobstoju enojezičnosti in večjezičnosti v sodobnem literarnem diskurzu skušamo razumeti v kontekstu različnih družbenih okolij slovenskega jezikovnega prostora in tako dobiti vpogled v dialektiko med različnimi diskurzi (prim. Strutz 1996, 2006).

Potem ko je bilo že uvodoma opaženo, da so jezikovne izbire, ki jih v prozi sodobnih avtorjev zasledimo v različnih okoljih slovenskega jezikovnega prostora, raznolike, se osredotočimo na literarna diskurza dveh manjšinskih skupnosti, ki ju povezujejo značilnosti, kot jih G. Deleuze in F. Guattari (1995: 24–27) pripisujeta t. i. »manjšinski književnosti« – to sta zlasti »kolektivna vrednost« in sposobnost oblikovanja čuta za vzajemnost. V sodobnem času, ko medsebojnih odnosov pogosto ne moremo opisati kot vzajemnih, se v zvezi z razmerjem med jezikom večine in manjšinskimi jeziki zastavljajo vprašanja o tem, »koliko ljudi živi danes v jeziku, ki ni njihov; koliko jih svojega jezika ne pozna več, ali še ne, in slabo obvladuje večinski jezik« (Deleuze in Guattari 1995: 29). Znotraj slovenskega literarnega sistema se z razmerjem med večinskim in manjšinskim jezikom ukvarjajo tako avtorji iz osrednjeslovenskega prostora – zlasti potomci priseljencev iz republik nekdanje Jugoslavije – kot tudi avtorji, ki se identificirajo s slovensko skupnostjo v Italiji in v Avstriji.

Različne diskurzivne oblike, ki nastajajo znotraj literarnega sistema,³ opazujemo s pomočjo **a)** segmentov iz besedila dvojezičnega avtorja iz mestnega okolja osrednje Slovenije Gorana Vojnovića, ki v delu *Čefurji raus!* oblikuje predstavo o literarnih govoricah potomcev priseljencev iz republik nekdanje Jugoslavije, in **b)** segmentov besedil iz zbirke *Besiede tele zemlje*, v kateri dvojezični avtorji v t. i. beneškem

² Prevodi navedkov strokovne literature v tujem jeziku so delo avtorice članka.

³ Izraz *sistem* je v polisistemski teoriji I. Even-Zoharja (1990) razložen kot »omrežje odnosov, ki jih lahko predpostavimo za skupek dejavnikov, ki naj bi bili vpleteni v družbeno-kulturno dejavnost, in posledično ta dejavnost sama, opazovana skozi to omrežje« (po Dovič 2003: 76). Med prednostmi te teorije omenimo osredotočenost na dinamiko medkulturnih stikov in dinamiko center – obrobje ter za našo raziskavo pomembni značilnosti dosedanjega proučevanja literarnega diskurza kot *polisistema*: preučevanje znotrajsistemskih procesov *kanonizacije* ter težnja po tem, da se literaturo zajame in razloži kot integralni dejavnik družbe – *literarni sistem* (Dovič 2003).

narečju⁴ predstavljajo literarne govornice pripadnikov slovenske narodne skupnosti na zemljepisno obrobem območju slovenskega jezikovnega ozemlja – v Beneški Sloveniji (prim. Yildiz 2012). Čeprav sprva opazimo predvsem njuno različnost,⁵ novejša raziskave med izbranimi diskurzoma odkrivajo dialog, ki se glede na spodaj navedena stališča vzpostavlja predvsem na ravni ideje o pristnosti literarnih govoric:

Res je, tudi avtentične govornice priseljencev so legitimni, čeprav formalno nepriznani dialekti z dolgo tradicijo, podobni danes tako cenjenim narečjem na jezikovno mešanih območjih. Kot take bi jih morali negovati, beležiti in ohranjati, ne pa preganjati. Spodbujati bi morali njihovo vsestransko uporabo na vseh funkcijskih ravneh jezika.⁶ V takšnih narečjih, ki vsebujejo besedišče in slovnične značilnosti dveh, treh ali več jezikov, so bila napisana nekatera vrhunska dela sodobne svetovne književnosti (žal pa jih stroka večinoma obravnava ločeno od nacionalnih književnosti, katerih del so, in še v tem smislu jih pogosto tretira le kot nekakšne eksotične literarne specialitete). (Žitnik Serafin 2008: 146–147.)

Z izbiro sodobnih besedil v beneškem narečju in enega od novejših literarnih del, v katerih avtor, ki se sam identificira s skupnostjo dvojezičnih potomcev priseljencev iz republik nekdanje Jugoslavije, vzpostavlja dialog med literarnimi osebami, ki pripadajo isti skupnosti, želimo ponazoriti tesno povezanost jezika in v njem vsebovanega pojmovanja realnosti. Pri tem pa kljub težnji po približevanju jezikovni resničnosti literarnega diskurza ne moremo enačiti z jezikovno in družbeno resničnostjo, saj se »zanaša na to, da njegovi uporabniki že vnaprej ne bodo pričakovali, da so njegove izjave neposredno resnične« (Skubic 2005: 105). Upoštevajoč specifične značilnosti literarnega diskurza, za pregledana literarna dela značilna težnja kaže na to, da v literarnem diskurzu izbrana jezikovna sredstva oblikujejo literarno predstavo jezikovne resničnosti in imajo v literarnem diskurzu »reprezentacijsko funkcijo« (Berthele 2000: 589). Z ozirom na to k raziskovanju specifičnih načinov zaznamovanja literarnega jezika pristopimo s stališča ideološke⁷ konstrukcije pristnosti (prim. Petrović 2006: 110).

⁴ Z izrazom *beneško narečje* označujemo skupino narečij iz prostora Beneške Slovenije ali Benečije, kot je pogosto imenovana. V pričujočem besedilu omenjamo tudi Rezijo, tj. alpsko dolino v deželi Furlaniji – Julijski krajini, ki je prav tako del zemljepisnega obroba slovenskega jezikovnega ozemlja (prim. Šekli 2005).

⁵ Med razlikami, ki se kažejo na jezikovni ravni, izpostavimo, da v primerjavi z večjezičnostjo, ki se v različnih oblikah rabe slovenskega in srbohrvaškega idioma pojavlja v Vojnovičevem proznem prvcu, besedila beneškoslovenskih avtorjev najbolj opazno zaznamuje izbira narečja, v katerem pa je jezikovni vpliv drugih jezikov (italijanščine oziroma drugih lokalnih romanskih različic) zabilan.

⁶ V zvezi s stališčem J. Žitnik Serafin (2008) o spodbujanju vsestranske uporabe govoric priseljencev »na vseh funkcijskih ravneh jezika« se sprašujemo, ali ni pri nestandardnih govoricah, v katerih se pojavljajo prvine več jezikov, ključnega pomena zagotavljanje možnosti njihove rabe v večjem ali manjšem številu različnih okoliščin sporazumevanja.

⁷ V središču opredelitev *jezikovne ideologije* so »pogledi na jezik samih govorcev ter načini, s katerimi se različni družbeni pojavi skozi te poglede artikulirajo« (Petrović 2006: 83–84). Ideologija, zlasti v situacijah, ki jih določajo večjezičnost ali dvojezičnost, pogosto postane »prostor za izražanje nasprotovanj, v katerem poteka neprekinjen pretok mnenj in vrednot ter zagovarjanje in ponovno prilagajanje teh mnenj in vrednot s strani različnih zainteresiranih družbenih skupin« (Gal 1993: 337–359, po Petrović 2006: 76–77).

Pojmovanje pristnega jezika je izmuzljivo in ideološko obremenjeno, zaradi česar pristnost »ostaja značilnost naših izkušenj, ki jo vztrajno iščemo na večini področij tako materialnega kot družbenega življenja« (Coupland 2003: 417). Še posebej specifično je pojmovanje pristnosti v primeru literarnega diskurza, kar se v pričujočem prispevku kaže na način, da pristnost pojmujeemo s stališča posebnega učinka, ki ga literarno besedilo posreduje, in ima skupaj s fiktivnostjo pomembno vlogo pri oblikovanju podobe literarnega govornika in njegovega jezika (prim. Skubic 2005). Upoštevajoč specifičnost literarnega diskurza, se v povezavi s pojmom pristnega jezika sprašujemo, kako se literarni govorci predstavljajo, in govorčev način predstavljanja osvetlimo z vidika jezikovne ideologije.

Literarne govorice potomcev pripadnikov migrantske skupnosti

Potem ko je v obravnavah proznega prvenca G. Vojnovića že bila opažena tesna povezanost družbenega profila osrednjih literarnih govorcev – dvojezičnih potomcev priseljencev iz republik nekdanje Jugoslavije – in osebne izkušnje avtorja – potomca slovenskih državljanov neslovenske narodnosti⁸ – skušamo raziskati predpostavljeno povezanost jezika in v njem oblikovanih podob družbene in jezikovne resničnosti (prim. Stabej 2010). Zanima nas, kaj ne le Vojnovićeva zgodba o potomcu priseljencev, ki se z vrstniki potika po Fužinah, ampak tudi govorica, zaradi katere je *Čefurji raus!* v javnem diskurzu dosegel prepoznaven odmev,⁹ prinaša v kontekst »slovenske literature«.

Čeprav »migrantska literatura« pogosto ni obravnavana kot del določene nacionalne literature, v stroki prevladuje stališče, da na predstvo le-te vplivajo migracije, ki so posebej intenzivne v drugi polovici 20. stoletja in v literaturo vnašajo vsebine o kulturnih razlikah in konfliktih (Thomsen 2008: 62, 72–73). Prav slednje so najbolj značilne za literaturo avtorjev, ki živijo med več kulturami, se gibljejo med različnimi jeziki in zaradi lastne izkušnje v »literarnem polju« ustvarjajo nove položaje ter prinašajo znanje o drugih tradicijah in kulturah (Thomsen 2008: 62, 71). Enega od novih načinov literarnega ustvarjanja prepoznavamo tudi v Vojnovićevem pisanju iz položaja potomca priseljencev. Čeprav je govorica Marka Đorđića na videz sproščena in zabavna, prvoosebni pripovedovalec v njej zavzame vlogo distanciranega opazovalca kulturno heterogene družbe in pronicljivega kritika aktualnega družbenega dogajanja. Za pisanje med jezikoma in kulturama je tako značilno, da se prek govorice dvojezičnega pripovedovalca in njegove življenjske zgodbe oblikuje podoba večkulturne družbe, ki nenehno stopa v konflikt s predstavo o homogeni in enotni slovenski družbi. Protagonistovo predstvo o sodobni družbi v segmentih (1, 2) ponazarjajo Fužine. Ljubljansko naselje v zgodbi nastopa kot prisposoda etnične, narodne in jezikovne raznolikosti sodobne družbe, ki se ne

⁸ Podrobnejši opis Vojnovićeve družinske zgodbe najdemo v Milharčič Hladnik (2011).

⁹ *Čefurji raus!* je bil kot avtorjev prozni prvenec nagrajen z najvišjo slovensko nagrado, tj. nagrado Prešernovega sklada, in nagrado kresnik za najboljši roman leta 2008. Poleg literarnih kritik in številnih drugih razprav na prepoznaven odmev kaže tudi več kot 15.000 prodanih izvodov dela.

razvija v smer sobivanja. Na to nakazujejo konflikti, do katerih prihaja zlasti v vsakdanjih praksah ljudi, ki živijo v težkem socialnem položaju.

(1) Gledal sem te Fužine /.../ Ves ta folk, ki živi drug na drugem, vsa ta gužva pa ta nervoza. Pol folka dela od jutra do sutra, pol jih je pa v penziji ali pa brez službe in potem se dosađujejo in samo vrebajo na te, ki delajo. (Vojnović 2008: 86.)

(2) Fužine so največje naselje v bivši Jugi. Vse imamo. Slovence, Hrvate, Bosance, Srbe, Črnogorce, Makedonce, Šiptarje, Cigane, še kakšen niger je vmes, pa Palestinci, pa mešani zakoni, pa vse živo. To je normalen folk. (Vojnović 2008: 106–107.)

Vsakdanje življenje posameznikov, ki so se v Slovenijo priselili iz republik nekdanje Jugoslavije, je podlaga za oblikovanje literarne predstave o etnično in jezikovno heterogeni družbi in njenih govoricah. Govorice priseljencev in njihovih potomcev, ki nastajajo v slovenskem jezikovnem okolju, se v pripovedi oblikujejo v razmerju med slovenskim in srbohrvaškim idiomom, ki ga literarni pripovedovalec v segmentu (3) predstavlja kot preplet obeh idiomov. Na prostoru, kjer se vsakodnevno srečujejo različne kulture in jeziki, se med družbenimi govoricami vzpostavljajo kompleksna razmerja. Kompleksnost teh razmerij v segmentu (4) ponazarja podoba generacije priseljencev in njihovega težaškega dela za osnovno preživetje. Soočenje z realnostjo vsakdanjega življenja priseljencev v pripovedi potomca priseljencev odpira prostor za pripovedovalčevo kritičnost na primer do predstave o znanju slovenščine kot znamenju spoštovanja, ki naj ga do slovenske države izkazujejo govorci, katerih materni jezik ni slovenski, temveč tuji idiom.

(3) Najbolj smešno je bilo seveda poslušati tiste, ki so se naučili malo slovenščine, pozabili pa malo čefurščine in so zdaj govorili neko mešanico. Fužinščino. (Vojnović 2008: 15.)

(4) Čefurji se na Fužinama niso preveč asimilirali. /.../ Toliko je enih čefurjev tukaj, ki sploh ne znajo slovensko. /.../ Evo, recimo Pešić iz Adijevega bloka. On je v Sloveniji že trideset let, a edini stavek, ki ga zna povedat v slovenščini je: »Ne hodi čez progo, je smrtno nevarno.« Jebiga, on se je, ko je prišel v Slovenijo, zaposlil na gradbišču na železnici in tam dela še danes. Na gradbišču so pa vsi Bosanci /.../ Kje naj se človek nauči jezika. Ni šans. /.../ Slovenci ful pizdijo, če kdo ne zna slovensko govorit, ampak ne vem, kaj bi jim pomagalo, če bi vsi Pešići znali slovensko. /.../ To so meni čisto brezvezne fore. Mislim to, da bi kao morali ti Pešići govoriti slovensko iz spoštovanja do Slovenije pa to. (Vojnović 2008: 136.)

Podobno kot v pripovedovalčevi predstavi o jeziku migrantov je kompleksen tudi odnos med potomci priseljencev in večinsko družbo. Na kakšen način materni jezik priseljencev v vsakodnevnih praksah vstopa v ideološko motiviran konflikt z jezikom večinskega naroda, pokaže segment (5).

(5) Najbolj me pa razpizdi, ko mi napišejo Marko Djordjić. /.../ Mene stalno jebejo v šoli s temi skloni pa sklanjatvami pa gospa gospe pa te fore, a oni ne znajo napisat enega priimka. Đorđić. A je težko? Šest črk. Dva d pa mehki ć. Na vsaki kurčevi

tipkovnici jih imaš. Samo to je ta nacionalizem. Oni nas čefurjev ne marajo in potem zanalašč tako napišejo. (Vojnović 2008: 67.)

Glede na to, da je razmerje med slovenskim in srbohrvaškim idiomom v zgoraj navedenem segmentu podlaga, na kateri se izrisuje odnos med večinsko družbo in priseljenko manjšino, opazamo, da se ozadje konflikta, ki mu tudi pripovedovalec sam pripiše nacionalistični podton, tesno povezuje z ideologijo maternega jezika in identitete. Slednjo pa J. Myhill nadalje razlaga v povezavi s pojmovanjem pristnosti in tezo argumentira na način (prim. Žitnik Serafin 2008: 149):

Ker je materni jezik v takšni ideologiji (maternega jezika in identitete, op. a.) ključen za določanje pristnosti, tiste skupine, za katere vsakdanja raba maternega idioma ni glavno merilo identitete, ne ustrezajo predvideni idealni situaciji, v kateri se materni jezik pokriva z etnično pripadnostjo, zato jih tisti, ki ustrezajo ideologiji maternega jezika in identitete, vidijo kot nepristne, sumljive in hinavske. (Myhill 2003: 78.)

Ideološkost, ki v segmentu (5) veje iz stereotipnega prepričanja o tem, da Slovenci »ne marajo« čefurjev, sloni na predpostavki, da je bila ideja nacionalizma po razpadu Jugoslavije uporabljena z namenom, da se v slovenskem jezikovnem okolju oblikuje predstava o »Slovincih« in »Neslovincih«, tj. priseljencih iz republik nekdanje Jugoslavije – »čefurjih«. S tega vidika je ideja o čefurju v slovenski prostor vstopila kot načrtno konstruirana predstava o t. i. Drugem. Gre za podoben kontekst, kot je po mnenju V. Bajt (2010) omogočal brisanje ljudi iz evidenc stalnega prebivalstva – izbris je bil namreč obravnavan kot del konstrukcije slovenskega nacionalizma oziroma odziv vladajočih elit na procese širšega družbenopolitičnega prestrukturiranja, ki je potekalo ob vzpostavitvi nacionalne države. Kako podobo čefurja, kot se je oblikovala v družbenem okolju slovenske države, predstavlja družbenokritični literarni diskurz in na kakšen način literarno podobo čefurja zaznamujejo ne le »nabijanje muzike v avtu, pa z odprtimi šipami, pa s počasno vožnjo« in »izbris«, ampak tudi jezik, ponazarja segment (6).

(6) Nekaj je v tem nabijanju muzike /.../ V avtu ti ni treba razmišljat, kaj si folk misli o tem, da si čefur. /.../ Ne vejo, kdo si, ne vejo, kje živiš, kako se pišeš, nič ne vejo. /.../ Nimaš nobenega takega glupega občutka, kot ko te vprašajo, a je Đorđić z mehkim ali trdim č, pa od kje so tvoji starši, pa ko ti slovarca pred celim klasom najavi, da v eseju uporabljaš hrvatizme. Kakve hrvatizme /.../ Bosančizme, ne pa hrvatizme. /.../ Vsi vi, ki nas gledate, /.../ pa zavijate z očmi pa si mislite, zakaj jih nismo izbrisal vseh, ne pa samo osemnajst tisoč. Za vse vas nabijamo te naše komade do konca pa se furamo po mestu pa vas provociramo. (Vojnović 2008: 98.)

Segmenti iz diskurza »migrantske literature« potrjujejo, da na literarno konstruiranje jezika priseljencev in njihovih potomcev vpliva odnos med večinsko družbo in priseljenko manjšino, ki ga, kot kaže primer tematizacije izbrisa, na eni strani zaznamuje preteklo obdobje bivanja v skupni državi, na drugi pa predsodki o »čefurju«, ki so v obdobju po osamosvojitvi prevzeli specifično funkcijo ustvarjanja predstave o homogeni slovenski družbi. V literarni predstavi o govoricah priseljencev

in njihovih potomcev lahko prepoznamo težnjo po preseganju zgodovinske (jugoslovanske) izkušnje in ozkih okvirov nacionalnega ter jo razlagamo kot eno od predstav kulturno in jezikovno heterogene resničnosti. Gre za enega od načinov vzpostavljanja dialoga med literarnimi govorniki in resničnostjo, ki ji skozi vso novejšo zgodovino največje izzive zastavljajo tudi v izbranem literarnem delu obravnavani medetnični odnosi, upravljanje različnosti, vprašanje uspešne integracije in pravnega položaja priseljencev v evropskih državah (Valentinčič 2014).

Literarne govornice pripadnikov slovenske skupnosti v Beneški Sloveniji

Kompleksna razmerja med kulturami, literaturami in nacionalnimi jeziki, odvisna od nacionalno-političnega konteksta, so značilna tudi za diskurz avtorjev iz Beneške Slovenije (Strutz 2006: 246). Literarni jezik, ki ga v prostoru od Čedad do Kanina ustvarjajo Luisa Battistig, Marina Cernetig, Aldo Clodig, Viljem Černo, Bruna Dorbolò, Loredana Drecogna in Andreina Trusgnach, je v novejših študijah označen kot »izrazito polifonski in taka je tudi struktura njegove literarne produkcije, ki se posebno v sodobnosti oklepa več načinov izražanja in različnih idejnih podlag« (Bandelj 2013: 59–60). Diskurz tradicije in ljudskega izročila, s katerim beneški avtorji »odražajo arhaično navezanost na lastni izvor« (Rojc 2010: 258), v novejšem obdobju dopolnjujejo moderne vsebinske izbire. Enega od načinov, kako beneški avtorji znotraj individualnih izpovedi odražajo arhaično navezanost na lastni izvor (Rojc 2010), M. Pirjevec odkriva v pesniški zbirki Renata Quaglie *Baside* (1985). V utemeljitvi izbire rezijanskega narečja jezikovno ozaveščeni intelektualci pojasnjuje, da so moderni jeziki po njegovem mnenju izgubili svoje korenine, »besede v njih pa so izgubile svoj stik z realnostjo« (Horvat in Quaglia 1986, po Pirjevec 2000: 154). Prednost narečja R. Quaglia vidi v ohranjeni povezanosti besed starinskih narečij z resničnimi predmeti. Tako kot v poeziji lahko tudi v proznem dialogu z življenjem sodobnih protagonistov opazujemo spreminjanje odnosa do elementov, ki so v segmentih (7, 8) predstavljeni kot tradicionalno značilni za beneškoslovensko okolje (»žegnanca«, »Krivapete«). To spreminjanje odnosa pomeni, da se narečna pripoved, kot na primer v segmentu (9), vse bolj osredotoča na opisovanje vsakdanjega življenja, ki je tudi v podeželskem okolju Benečije dobilo poteze sodobnega globaliziranega sveta – v večji meri kot tradicionalni verski običaji in prepričanja v mitološka bitja utrip posameznikovega življenja povečujejo delo, hiter napredek in materialno.

(7) »Tala je adnà stara navada. Vsaka mat muora dat hčeri parvo lieto, ki je oženjena, žegnanco. An mene moja mat me jo je parnesla, na dan pred Veliko nočjo, v mojin parvin liete poroke. Ist nosim naprej telo navado, čeglih kajšne matere so jo zapustile. /.../« Mislin na vse tiste nevieste, ki tle so živiele pred mano, kajšno je bluo njih življenje, kajšno je sada moje. Nie parglihe. (*Neviesti parnesejo Svetega Duha tah hiši*, Battistig 2004: 14.)

(8) Ranca nuna (sestra od mojega nonuna) se je bla ankrat zapejala, takuo so pravli /.../ Zjutra, kar je zvonila jutranca, ranca nuna se je žegnala anta je paršla h sebe. Tenčas

so ble Krivapete, so hodile oku zvičer, potlé ko je zvonila Ave Marija, an do zjutra so strašle ljudi. Ma donašnji dan jih nie vič, ker obeden vič ne zvoni, ne vierje ... (7. dičemberja, Battistig 2004: 16–17.)

(9) Lietaš an dielaš vic ku k' se more, vic ku k' se smie: /.../ Se živi za dielat, takuo rata, de si trudan an za se poguorit, si previc obupan za se zgubit tu smieh, necješ vic sanjat, zak potle rata spet buj težkuo, na znaš bit veseu, za kar imaš, an le kake druge šleutaste stvari te motejo napri. (*Ne, na gre vse dobro*, Trusgnach 2004: 72.)

Za izpisane segmente značilna umeščenost tradicionalnih motivov v življenje sodobnega pripadnika slovenske skupnosti v Benečiji na literarno specifičen način pritrjuje izsledkom raziskav, ki pravijo, da se je v spremenjenih okoliščinah globaliziranega sveta sprožil proces poglobljenega zavedanja o pripadnosti ožjemu, lokalnemu in regionalnemu prostoru ter izostril pogled na posebnosti identitete tako lokalne skupnosti kot njenega posameznega pripadnika (Zuljan Kumar 2013b: 41). Odraž sprememb družbenih okoliščin, ki jih obravnavajo novejši jezikoslovne raziskave manjšinskih skupnosti, je opazen tudi v njihovem literarnem ustvarjanju, ki se »vse bolj odmika od arhetipske funkcije potrjevanja lastne samobitnosti« in se v sodobnem literarnem diskurzu »odpira predvsem v stilno in žanrsko povsem nove razsežnosti, ki prinašajo tudi prenovljen jezikovni izraz« (Rojc 2010: 265). Tako na primer pesnica Silvana Paletti »s svojo rezijansko različico slovenskega jezika potrjuje potrebo po upoštevanju in rabi pristno starodavnega zvena besed kot pesniškega jezika v svojem polnem pomenu, obenem pa osredotoča svojo izpoved na pristno, atavistično, arhaično ženstvenost« (Rojc 2010: 258). Raba narečja v literarnih besedilih novejšega obdobja nas spodbuja k temu, da podrobneje raziščemo v sodobnih družbenih okoliščinah globaliziranega sveta specifičen pomen, ki ga slovenski literarni ustvarjalci iz Furlanije – Julijske krajine pripisujejo izbiri lokalnega jezika.

Izbira nestandardnega zapisa postavlja literarni diskurz, v katerem se narečje pojavlja, v nasprotje s standardnim jezikom, ko glede na ugotovitve novejših raziskav na grafični ravni »ujame« delce neposrednosti, pristnosti govorne besede (Androutsopoulos 2000, Jaffe 2000: 498). Prvotno govornemu sporazumevanju namenjeno narečje v literarnem besedilu zaznamuje položaj literarne osebe in označuje družbeno, regionalno ali etnično ozadje literarnega govorca, s čimer se utemeljuje povezava med zapisovanjem narečja in pristnostjo podob posameznikov v določenih zgodovinskih in zemljepisnih okoliščinah (Androutsopoulos 2000: 514; Berthele 2000: 589; Meithaner 2000: 540). Glede na to pojasnimo jezikovne okoliščine, za katere domnevamo, da imajo pomembno vlogo pri oblikovanju predstave o jeziku literarnih govorcev iz Beneške Slovenije (prim. Pogorelec 1978). Pri preučevanju predstave o literarnem jeziku, kot se oblikuje v diskurzu avtorjev iz beneškoslovenskega prostora, smo pozorni zlasti na izbiro jezikovnega izraza, ki odseva identitetno strategijo v vsakdanjem življenju in v resničnih družbenih okoljih (prim. Petrović 2006).

Okoliščine, ki določajo položaj slovenskega jezika v Beneški Sloveniji, na eni strani zaznamuje odsotnost ali omejena prisotnost standardnega slovenskega jezika ter raba zgolj narečja, izoblikovanega za vsakdanjo rabo, publicistiko in narečno umetnostno ustvarjanje (Pogorelec 1978: 95, Šekli 2005), na drugi strani pa je slovenski jezik v Benečiji močno izpostavljen italijanščini oziroma furlanščini in njunim lokalnim različicam. Težnji po poitalijančenju se je razvoj slovenskega jezika, ki so ga spodbujale delno prisotne zveze Benečanov z drugimi slovenskimi pokrajinami in utemeljitev identitete Beneških Slovencev, zoperstavljal v procesu razvijanja slovenskega jezika za sporazumevanje v ožjem, domačem okolju (Pogorelec 1978: 99–100). V okoliščinah, v katerih se Slovenci v Beneški Sloveniji in Reziji zaradi precejšnje odmaknjenosti ne morejo identificirati s standardnim slovenskim jezikom, je krajevni govor prevzel vlogo posredovalnega dejavnika med lokalnim in osrednjeslovenskim jezikom ter z razvojem za literarno ustvarjanje značilne pisne tradicije v lokalnem jeziku dosegel širitev njegove funkcionalnosti (Dapit 2003: 308; Šekli 2005). V izbiri krajevnega govora lahko prepoznamo težnjo literarnega diskurza po ohranjanju stika s pisno slovenščino prek pisne različice lokalnega jezika (Dapit 2003), ki je pogojena z vpletenostjo dejavnikov zasebne, ideološke in druge narave. Ti dejavniki so še posebej močni v okoliščinah, v katerih večinski narodi z uspešnimi oblikami narodnostnega pritiska, kot je izobraževanje le v večinskem jeziku in večinski kulturi, zlahka dosežejo narodnostno asimilacijo ter nadaljnji razvoj diglosije med beneškoslovenskim krajevnim govorom in italijanskim knjižnim jezikom (Pogorelec 1978).

Konstruiranje predstave o jeziku Beneških Slovencev, kot jo odkrivamo v literarnem diskurzu, lahko primerjamo z oblikovanjem *pokrajinskega* oziroma *krajevnega knjižnega jezika* (Šekli 2005).¹⁰ V okoliščinah, ko je slovenski knjižni jezik zelo oddaljen od narečja slovenske skupnosti, italijanščina pa je uradni jezik, oblikovanje pisnega koda kaže na nepriznavanje legitimnosti nobene avtoritete, ne slovenskega knjižnega jezika in še manj italijanskega (Dapit 2004). Glede na to, da je vloga glavnega nosilca jezikovne in kulturne istovetnosti za narečje netipična, skušajo v Reziji z oblikovanjem krajevnega knjižnega jezika na tem obrobem ozemlju spodbuditi sprejetje izbranega pisnega koda, ga povzdigniti v jezik skupnosti ter tako ohraniti dvojezičnost. Vloge narečne govornice v literarnem diskurzu ne moremo enačiti z vlogo, ki je bila dodeljena krajevni knjižni jeziku. Lahko pa v narečni govorici sodobnih avtorjev iz beneškoslovenskega prostora odkrijemo »temperament in značaj ljudstva« (Pogorelec 1978: 98), ki se je v odmaknjenosti od slovenskega knjižnega jezika ne le ohranil, ampak na jezikovnem zemljevidu predstavlja enega od jezikov manjšinskih skupnosti, ki imajo tako kot migrantske skupnosti zaradi številnih izkušenj z brisanjem razlik med kulturami dober vpogled v aktualno stanje in prihodnji razvoj v evropskem prostoru (prim. Yildiz 2012).

¹⁰ *Pokrajinski knjižni jezik* je definiran kot »konkretni, tj. sistemski neorganski idiom, ki na nekem zemljepisno omejenem območju znotraj ‚jezika‘ ali dela ‚jezika‘ opravlja družbeno sporazumevalno vlogo namesto ‚krovnega‘ knjižnega jezika oziroma jo opravlja skupaj z njim zaradi odsotnosti oziroma le delne prisotnosti le-tega« (Šekli 2005: 48).

Zaključek

Z obravnavo govoric protagonistov izbranih del avtorjev iz osrednjeslovenskega in beneškoslovenskega prostora smo ponazorili skupno težnjo sodobnih proznih del avtorjev, ki živijo in ustvarjajo v položaju med kulturami, po izbiri jezikovnega izraza, ki kar najbolje predstavlja sodobnega posameznika v resničnih družbenih okoljih. Pisavo kot govor (gl. Barthes 1971) zaznamuje odstopanje od standardnega idioma v smeri narečnega idioma, kot v primeru narečne govorice Beneške Slovenije, oziroma v smeri različnih pojavnih oblik večjezičnosti, kot v primeru govoric migrantov iz osrednjeslovenskega prostora.

Glede na izsledke opravljene analize se pri ustvarjanju literarne predstave o govoricah različnih družbenih okolij, zlasti v izbiri jezikovnega izraza literarnih govorcev zrcalijo jezikovne okoliščine posebej specifičnega prostora med različnimi kulturami in jeziki. V okoliščinah, ki jih v veliki meri določa razmerje med večinskim jezikom in jezikom manjšine, protagonisti v dialog z resničnostjo vsakdanjega življenja vstopajo z jezikom manjšine in s tem jeziku dodelijo pomemben položaj v sodobnem času, ko je razmerje med večino in manjšino ena od bolj aktualnih tematik ne le literarnega, ampak tudi družbenopolitičnega diskurza evropskih držav.

Vira

Battistig, Luisa, Cernetig, Marina, Clodig, Aldo, Černo, Viljem, Dorbolò, Bruna, Drecogna, Loredana, Trusgnach, Andreina, 2004: *Besiede tele zemlje. Proze in poezije v beneškem narečju*. Obič, Miha (ur.). Trst: ZTT EST.

Vojnović, Goran, 2008: *Čefurji raus!* Ljubljana: Študentska založba Beletrina.

Literatura

Androutsopoulos, Jannis, 2000: Non-standard spellings in media texts: The case of German fanzines. *Journal of Sociolinguistics* 4/4. 514–533.

Bajt, Veronika, 2010: Več kot zgolj administrativno ustvarjeni »tujci«. *Brazgotine izbrisa*. Kogovšek, Neža, idr. (ur.). Ljubljana: Mirovni inštitut. 193–214.

Bandelj, David, 2013: Nekaj opazk o najsodobnejši beneški poeziji. *Jezik in slovstvo* 58/4. 59–71.

Barthes, Roland, 1971: Nulti stopen pisma. *Književnost, mitologija, semiologija*. Beograd: Nolit. 33–83. Prev. Ivan Čolović.

Berthele, Raphael, 2000: Translating African-American vernacular English into German: The problem of «Jim» in Mark Twain's Huckleberry Finn. *Journal of Sociolinguistics* 4/4. 588–613.

Coupland, Nikolas, 2003: Sociolinguistic Authenticities. *Journal of Sociolinguistics* 7/3. 417–431.

- Dapit, Roberto, 2003: Nastajanje krajevnih knjižnih jezikov pri Slovencih v Furlaniji. *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*. Obdobja 20. Vidovič Muha, Ada (ur.). Ljubljana. 301–312.
- Dapit, Roberto, 2004: Rezijska identiteta med mitom in ideologijo – vpliv na jezik. *Slovenščina v šoli* 9/3. 35–43.
- Deleuze, Gilles, in Guattari, Félix, 1995: Kaj je »manjšinska« književnost? *Kafka*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura. 24–39. Prev. Vera Troha.
- Dović, Marijan, 2003: Literarni polisistem in mehanizmi medkulturnih stikov. *Jezik in slovstvo* 48/6. 75–85.
- Eckert, Penelope, 2003: Elephants in the Room. *Journal of Sociolinguistics* 7/3. 392–397.
- Even-Zohar, Itamar, 1990: Introduction to Polysystem studies. *Poetics Today* 11/1, (posebna izdaja). 1–16. <<http://www.tau.ac.il/~itamarez/works/books/ez-pss1990.pdf>>. (Dostop 15. 7. 2016.)
- Graf, Peter, 2004: Migracija kot sprememba kulturnih odnosov, ki jo prinaša novi jezikovni zemljevid. *Dve domovini* 19. Besedilni podatki. <<http://twohomelands.zrc-sazu.si/?c=1,106,107>>. (Dostop 20. 10. 2014.)
- Grosman, Meta, 2004: *Književnost v medkulturnem položaju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Jaffe, Alexandra, 2000: Introduction: Non-standard orthography and non-standard speech. *Journal of Sociolinguistics* 4/4. 497–513.
- Miethaner, Ulrich, 2000: Orthographic transcriptions of non-standard varieties: The case of Earlier African-American English. *Journal of Sociolinguistics* 4/4. 534–560.
- Milharčič Hladnik, Mirjam (ur.), 2011: Goran Vojnović. *IN – IN: življenjske zgodbe o sestavljenih identitetah*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 31–42.
- Myhill, John, 2003: The Native Speaker, Identity and Authenticity Hierarchy. *Language Sciences* 25. 77–97.
- Petrović, Tanja, 2006: *Ne tu, ne tam. Srbi v Beli krajini in njihova jezikovna ideologija v procesu zamenjave jezika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Pirjevec, Marija, 2010: Vprašanje narečne poezije (Ob primeru Benečije, Rezijske in Trsta). *Sodobna slovenska narečna poezija*. Slovenski slavistični kongres, Koper. Zoltan, Jan (ur.). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 151–160.
- Pirjevec, Marija, 2013: Vprašanje regionalizma in univerzalizma v Rebulovi prozi. *Jezik in slovstvo* 58/4. 37–47.
- Pogorelec, Breda, 1978: Slovenski knjižni jezik v Beneški Sloveniji. *Govor, jezik in besedno ustvarjanje v Beneški Sloveniji*. Špeter Slovenov, Trst. 93–118.
- Rojc, Tatjana, 2010: Razmik Trst/Gorica/Čedad – Ljubljana v književnosti Slovencev v Italiji: železna pregrada? *Slovenski slavistični kongres. Vloge središča: konvergenca regij in kultur*. Novak Popov, Irena (ur.). Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije. 257–266.
- Skubic Ermenc, Andrej, 2005: *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- Stabej, Marko, 2010: Prišleki in čefurji. *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Obdobja 29. Zupan Sosič, Alojzija (ur.). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 297–304.

Strutz, Janez, 1996: Istrska polifonija – večjezičnost in literatura. *Annales* 6/8. 187–196.

Strutz, Janez, 2006: Dialogue, poliphony, and system: On the issue of a history of the »small literatures« in the Alps-Adriatic region. *Writing literary history: selected perspectives from Central Europe*. Dolinar, Darko, in Juvan, Marko (ur.). Frankfurt am Main: Peter Lang. 237–263.

Šekli, Matej, 2005: Jezik, knjižni jezik, pokrajinski oz. krajevni knjižni jezik: genetskojezikoslovni in družbenostnojezikoslovni pristop k členjenju jezikovne stvarnosti (na primeru slovenščine). *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti. Obdobja* 22. Kržišnik, Erika (ur.). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 41–58.

Thomsen, Mads Rosendahl, 2008: *Mapping World Literature*. London, New York: Continuum International Publishing Group.

Valentinčič, Dejan, 2014: Medetnična integracija in pravice manjšin – pogled z vidika sociologije prava. *Raziskave in razprave* 7/3. 65–103. <www.fuds.si/>. (Dostop 31. 8. 2015.)

Yildiz, Yasemin, 2012: *Beyond the Mother Tongue: The Postmonolingual Condition*. New York: Fordham University Press.

Zuljan Kumar, Danila, 2013a: *Identity Process Changes in the Slovenian and Friulian Linguistic Communities in Friuli Venezia Giulia, Italy*. Besedilo predavanja.

Zuljan Kumar, Danila, 2013b: Z vsakim jezikom, ki ga ohranimo, ohranimo več kot zgolj besede. *Izvestje* 10. 40–44.

Žitnik Serafin, Janja, 2008: *Večkulturna Slovenija*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

to demonstrate that dialect literature is a very typical phenomenon in minority literature and displays a special relationship to language in general.

Key words: minority literature, dialect literature, Slovenians in Italy, Italians in Slovenia and Croatia

Janoš Ježovnik: Angels and “Ognjenci”: The Dialectal Poetry of Renato Quaglia in the Marko Kravos Translations, *Jezik in slovstvo* 61/2, 2016, 59–77.

The article discusses the translations of Resian dialectal poetry into standard Slovenian. The thesis deals with Renato Quaglia's poems translated by Marko Kravos and published in the collection *Baside*, as well as in the publications *Stara piščal* and *Pogled*. The Resian dialect differs substantially from Slovenian standard language. Therefore, after a thorough preliminary elucidation of sociological and linguistic circumstances, an analysis of Resian dialect translation into Slovenian is presented.

Key words: Renato Quaglia, Markos Kravos, Resian dialect, dialectal poetry, Ognjenec

Mateja Turk: The Discourse of Bilingual Literary Characters from Diverse Slovene-Speaking Social Environments, *Jezik in slovstvo* 61/2, 2016, 79–90.

The paper deals with contemporary literary texts written by authors living in the province of Udine (Italy) and belonging to the community of so-called Venetian Slovenians (*Besiede tele zemlje* 2004), as well as a literary work from the central part of Slovenia (*Čefurji raus!* 2008). Taking into account the tendency of these texts to reflect real-language use, ideological aspects of literary discourse based on language varieties from different parts of the Slovene-speaking territory are discussed.

Key words: language ideology, literary language, contemporary social vernaculars

Bogomila Kravos: Veneto Theatre, *Jezik in slovstvo* 61/2, 2016, 91–97.

The article offers some initial thoughts about theatrical activities in the region of the Veneto valleys, i.e., the Alta Val Torre Valley, the Nadiža Valley and Resia, especially those activities that used to join these regions and that are in need of thorough examination. The archival materials should be supplemented by personal testimonies and detailed descriptions of how people received the most popular performances. A thorough analysis of the achievements and reception of the theatrical performances presents a unique opportunity to demonstrate how the peculiar dramatic expression of the troupe came about, and where the key actors found the inspiration to mix the bitter facts of existence with humour. The same analysis should examine how different ways of perception merge into a single theatrical expression that displays the spirit of the time and space. Such comprehensive research of each step in the history of the Veneto Theatre will reveal the axes around which its growth revolved and which connect the region of Veneto with the region of the Isonzo Valley.

Key words: Veneto Theatre, cultural heritage, preservation, restoration, integration

Eva Sicherl: The Diminutive in Slovene from the Perspective of Evaluative Morphology, *Jezik in slovstvo* 61/2, 2016, 101–115.

A comparison of linguistics articles on diminutives in Slovene as well as in some other languages – particularly Slavic languages, but also English – brings to light certain divergences concerning the status of some word-formational elements used in diminutive formation. The present article focuses on some of these differences: the elements *mini-* and *mikro-* as opposed to *malo-* and *drobno-* in complex words, and the status of non-finite suffixes in verbal and adjectival diminutives.

Key words: evaluative morphology, diminutiveness, noun diminutives, verb diminutives, adjective diminutives